

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VETERINARIYA VA CHORVACHILIKNI
RIVOJLANTIRISH QO'MITASI**

**SAMARQAND DAVLAT VETERINARIYA MEDITSINASI,
CHORVACHILIK VA BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI NUKUS
FILIALI**

**"VETERINARIYA MEDITSINASI VA CHORVACHILIKDAGI DOLZARB
MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI" mavzusidagi xalqaro
ilmiy va ilmiy-texnik konferensiya materiallari**

TO'PLAMI

13-noyabr 2025-yil

СБОРНИК материалов

**международной научно и научно-технической конференции на тему
"АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВЕТЕРИНАРНОЙ МЕДИЦИНЫ И
ЖИВОТНОВОДСТВА И ИХ РЕШЕНИЯ"**

13 ноября, 2025 г

**International scientific and scientific-technical conference
"ACTUAL PROBLEMS OF VETERINARY MEDICINE AND LIVESTOCK
AND THEIR SOLUTIONS"**

November 13, 2025

NUKUS-2025

“Veterinariya meditsinasi va chorvachilikdagi dolzarb muammolar va ularning yechimlari”
Xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik konferensiyasi materiallari [Matn]: to‘plam / Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali. – Nukus: “Golden Print Nukus” nashriyoti, 2025. – 389 b.

Anjuman tashkiliy qo‘mitasi

Tashkiliy qo‘mita raisi: Esimbetov Adilbay Tlepovich, b.f.d., professor;

Tashkiliy qo‘mita raisi muovini: Avezimbetov Shavkat Dosumbetovich, v.f.n.;

Tashkiliy qo‘mita kotibi: Rozumbetov Kenjabek Umar og‘li, b.f.f.d.;

D. Bazarbayeva – “Veterinariya diagnostikasi va oziq-ovqat xavfsizligi” kafedrasida katta o‘qituvchisi, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

Tashkiliy qo‘mita a‘zolari:

Sh. Jabbarov – O‘zbekiston Respublikasi Veterinariya va chorvachilikni rivojlantirish qo‘mitasi boshqarmasi boshlig‘i o‘rinbosari, veterinariya fanlari doktori, professor.

X. Yunusov – Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti rektori, biologiya fanlari doktori, professor.

M. Y. Karpuxin – Ural davlat agrar universitetining ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, agrar fanlar doktori, dotsent (Rossiya Federatsiyasi)

N. G. Malkov – N. F. Vereshagin nomidagi Vologda davlat sutchilik akademiyasi rektori, texnika fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya Federatsiyasi)

A. Abdurasulov – Qirg‘iziston Respublikasi O‘sh davlat universiteti “Veterinariya meditsinasi va biotexnologiyasi” kafedrasida mudiri, qishloq xo‘jalik fanlar doktori, professor. (Qirg‘iziston Respublikasi)

R. Miqtibayeva – Qozog‘iston milliy agrar tadqiqot universiteti “Mikrobiologiya va virusologiya” kafedrasida professori, veterinariya fanlari nomzodi. (Qozog‘iston Respublikasi)

S. Mirzakulov – Olmaota texnologiya universiteti “Oziq-ovqat mahsulotlari texnologiyasi” kafedrasida professori, qishloq xo‘jalik fanlar doktori, dotsent. (Qozog‘iston Respublikasi)

Q. Atanazarov – O‘quv ishlari bo‘yicha direktor o‘rinbosari, biologiya fanlari nomzodi, dotsent.

A. Mambetnazarov – Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagog kadrlarni tayyorlash bo‘limi boshlig‘i, qishloq xo‘jalik fanlar doktori, dotsent.

A. Kaniyazov – “Veterinariya va zootexnologiya” fakulteti dekani, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

X. Mamatov – “Zootexnologiya” kafedrasida mudiri, qishloq xo‘jalik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

R. Turg‘anbayev – “Zootexnologiya” kafedrasida professori, agrar fanlar doktori

A. Kamalova – “Veterinariya meditsinasi va farmakologiyasi” kafedrasida mudiri, veterinariya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

P. Xojalepesov – “Iqtisodiyot va gumanitar fanlar” kafedrasida mudiri, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent.

R. Rzaev – “Veterinariya diagnostikasi va oziq-ovqat xavfsizligi” kafedrasida mudiri, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent.

Ushbu to‘plam O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirining 2024-yil 27-dekabrda 490-son buyrug‘i bilan oliy ta‘lim tashkilotlari hamda ilmiy tashkilotlarda 2025-yilda o‘tkaziladigan xalqaro va respublika miqyosidagi ilmiy anjumanlar, simpoziumlar, seminarlar va boshqa ilmiy hamda ilmiy-texnik tadbirlar ro‘yxati 2-ilovasiga muvofiq tasdiqlangan – 2025-yilda xalqaro miqyosida o‘tkaziladigan ilmiy va ilmiy-texnik tadbirlar rejasi asosida Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filialida 2025-yil 13-noyabr kuni – **“Veterinariya meditsinasi va chorvachilikdagi dolzarb muammolar va ularning yechimlari”** mavzusida o‘tkazilgan Xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik konferensiyasi materiallari asosida tuzilgan.

Konferensiyada, veterinariya sohasida faoliyat olib borayotgan universitet va filialarning professor-o‘qituvchilari, ilmiy markazlarning va insitutlarning ilmiy xodimlari, doktorantlar, magistrantlar, iqtidorli yosh tadqiqotchilarning ilmiy-tadqiqot ishlariga bag‘ishlangan maqolalar o‘rin olgan

To‘plamga kiritilgan maqolalar materiallarining to‘g‘riligi va haqqoniyligiga mualliflar mas‘ul hisoblanadi.

© Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali, 2025

© “Golden Print Nukus” nashriyoti, 2025

4. Larisa S., Yevgeniy K., Veronika Z., Marina K., Henryk S. New approaches in biological wastewater treatment aimed at removal of organic matter and nutrients. *Ecological Chemistry and Engineering* 2019; 26(2), 331-343.
5. Каримов Б.А., Исмаилова А.М. Культивирование *Lemna minor* L. на сточных водах городской канализации. *Universum: Химия и биология: электрон. научн. журн.* 2017. 1(31). С. 1-3.
6. Раимбеков К.Т. Биологическая очистка сточных вод животноводческих комплексов с использованием высших водных растений. *Universum: Химия и биология: электрон. научн. журн.* 2017. 3(33). С. 14-17.
7. Юнусов, Х., Комилжонов, С., & Федотов, Д. (2024). МОРФОЛОГИЯ ЯИЧНИКОВ У КРУПНОГО РОГАТОГО СКОТА В НЕКОТОРЫЕ ВОЗРАСТНЫЕ ПЕРИОДЫ. Вестник Ошского государственного университета. Сельское хозяйство: агрономия, ветеринария и зоотехния, (1), 74-80.
8. Юнусов, Х. Б., Федотов, Д. Н., Васютенок, В. И., Сафаров, А. А., & Комилжонов, С. К. (2022). Основы перепеловодства и повышения яйценоскости птицы.
9. Федотов, Д. Н., Комилжонов, С. К., & Кучинский, М. П. (2019). Структурно-функциональная характеристика яичников у крупного рогатого скота при применении витаминно-минерального препарата «Антимиопатик».
10. Юнусов, Х. Б., & Комилжонов, С. К. (2025). Влияние витаминно-минерального препарата на обмен некоторых минеральных веществ в крови у крупного рогатого скота.
11. Комилжонов, С. К. (2025). Морфологические изменения фолликулярного аппарата яичника крупного рогатого скота при применении витаминно-минерального препарата.
12. Юнусов, Х. Б., & Комилжонов, С. К. (2024). Особенности морфологических изменений яичников при их гипофункции у коров.

QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASINING AYRIM TUMANLARIDA BUZOQLAR ORASIDA KINDIK DABBASINING TARQALISHINI O'RGANISH

Bekmuratov K¹, Narziyev B².

¹*Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti
Nukus filiali.*

²*Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti.*

Kirish. Bugungi kunda Respublikamiz chorvachiligining muhim tarmoqlaridan biri bo'lgan qoramolchilikni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Prezidentimizning 2022-yil 8-fevraldagi PQ-120-son «O'zbekiston Respublikasida chorvachilik sohasi va uning tarmoqlarini rivojlantirish bo'yicha 2022-2026-yillarga mo'ljallangan dasturni tasdiqlash to'g'risida»gi qarori va 2022 yil 31 martdagi sonli «Veterinariya va chorvachilik sohasida kadrlar tayyorlashni tubdan takomillashtirish» to'g'risidagi PQ №187 qarorlarida chorvachilikni rivojlantirish bo'yicha belgilangan vazifalarni bajarishda buzoqlarning kasalliklarini davolash va oldini olish asosiy muammolardan biri bo'lib qolmoqda. Ko'pchilik fermer xo'jaliklarida sigirlarni boqish avval respublika sharoitida moslashmaganligi sababli qator muammolarni keltirib chiqarmoqda. Shuning uchun ham sigirlarning mahsuldorligini oshirish va yuqori iqtisodiy samaradorlikka erishishi maqsadida buzoqlarni oziqlantirish va saqlash sharoitlarining buzilishi buzoqlar orasida xirurgik kasalliklarni (dabba) keltirib chiqarmoqda. Buzoqlar kindik dabbasini davolash va oldini olish maqsadida xo'jaliklar sharoitida ularni oldini olish chora-tadbirlarini izlab topish dolzarb

muammolardan biri hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi hududida zotli sigirlarning fiziologik ko'rsatkichlari, shuningdek, buzoqlarni tashish, oziqlantirish va saqlash borasida yuzaga keladigan kasalliklarning sabablari, tashhisi, davolash va oldini olish usullari buyicha bir qancha olimlar tomonidan keng qamrovli ilmiy tadqiqot ishlari olib borilgan.

Dabba bu qorin bo'shlig'idagi anatomik teshiklar orqali ichki seroz pardasi bilan teri ostiga tushishiga aytiladi. Agarda organlar seroz pardasiz tushsa bu holat prolapses deyiladi. Ayrim paytlarda organlar qo'shni anatomik bo'shliqlarga siljisa ichki dabba deyiladi. Tashqi dabba quydagi elementlardan tashkil topgan: dabba darvozasi (halqa)-teshik, u orqali ichki organlar chiqadi; dabba xaltasi- ichki seroz pardani bo'rtib chiqishi; dabbaning tarkibi - ichki organlar ichak, bachadon, charvi va boshqalar.

Tadqiqot maqsadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi Qoraqalpog'iston Respublikasining bazi tumanlarida buzoqlar orasida kindik dabbasining uchrash darajasi, etiopatogenezi, diagnostikasini o'rganish, oldini olish, xirurgik davolash samaradorligini oshirish, yangi davolash usullarini ishlab chiqish hamda amalda qo'llashdan iborat. Ilmiy tadqiqot isharmizni asosan Amudaryo, Qonliko'l, Xo'jayli va Nukus tumanlarida aholi qaramog'idagi va qoramolchilik fermer xojaliklari buzoqlarda olib borildi.

Tadqiqotning vazifasi. Qoraqalpog'iston Respublikasi sharoitida bazi tumanlarda buzoqlar orasida kindik dabbasining asosiy keltirib chiqaruvchi sabablarini, patogenezi, klinik belgilarini va uchrash darajasini aniqlash;

- buzoqlarda kindik dabbasini davolashda samarali xirurgik usul ishlab chiqish;
- har xil usulda davolanagan buzoqlarni qiyosiy tahlil qilish.

Tadqiqot natijalari. Buzoqlar orasida kindik dabbasining kelib chiqishining bir qancha sabablari bor bo'lib ularga; bug'oz qoramollarni to'g'ri oziqlantirmaslik, saqlash sharoitlarini to'g'ri tashkil qilinmaganligi (matsion), xo'jalikda zoogigienik qoidalarga rioya qilmaslik, yangi tug'ilgan buzoqlarni parvarishlash va akusherlik yordamini ko'ratish notog'ri bo'lishidan kelib chiqadi.

Buzoqlarda kindik dabbasi kelib chiqish sabablariga ko'ra quydagilarga bo'linadi: a) tug'ma (herniae congenitae) homila davrida noto'g'ri rivojlanish ta'sirida anatomik teshiklarni (kindik, chov) kengayib qolishidan, b) ortirilgan (herniae acquisitae) shikastlanish, kindik atrofiga ikkilamshi infeksiyalarning tushishi natijasida hamda operatsiyadan keyin hosil bo'ladi.

Qoraqalpog'iston Respublikasi hududida bazi tumanlarda buzoqlar orasida kindik dabbasini keltirib shiqaruvshi omillarni va tumanlarda ushrash darajasini baholash boyisha ilmiy ishlarimiz 2024-2025 yillar davomida olib borildi. Ilmiy tadqiqotlar asosan qoramolshilik fermer xo'jaliklarda va aholi qaramog'idagi buzoqlarda olib borildi.

Buzoqlarda kindik dabbasini xirurgik va konservativ usullar bilan davolanadi. Ya'ni kindik dabbasiga zamonaviy yondashish uchun hozirgi kunda har xil usullar ishlab chiqilmoqda. Eski davolash usullaridan hozirda kam qo'llaniladigan kindik sohasiga bandaj qo'yish usulidan foydalaniladi. Bu usulda bandaj odatda bir oydan uch oygacha ushlab turilishi kerak, lekin bandaj tez-tez siljiydi va bundan tashqari hayvon odatdagidan ko'p bezotalanadi. Shuning uchun bu usul yaxshi samara bermaydi. Buzoqlarda kindik dabbasini xirurgik davolashda dabba xaltasining katta yoki kichikligiga qarab kesim amalga oshiriladi. Operatsiyadan oldin hayvonni operatsiyaga tayorlash; klinik tekshirishlardan o'tkazish, 12-soat och qoldirish, ichak va siydik pufagini bo'shatish kabi ishlar amalga oshiriladi.

2024-2025-yillar davomida jami bolib 400 bosh buzoqlarni umumiy va xususiy klinik ko'rik amalga oshirildi. Klinik tekshirishlar asosida jami 75 (18,75%) bosh buzoqta kindik dabbasi guzatildi. Kasallangan buzoqlardan Amudaryo tumanida 29 (38,6%) bosh, Qonliko'l tumanida 11 (14,6%) bosh, Xo'jayli tumanida 18 (24%) bosh va Nukus tumanida 17 (22,8%) bosh buzoqlarda kindik dabbasi bilan kasallanish gu'zatildi. Ilmiy tadqiqot ishlarimiz asosan 6 oylikgacha bo'lgan buzoqlarda orasida olib borildi. Kindik dabbasi bilan kasallangan buzoqlar xirurgik usul bilan davolandi va operatsiyadan keyin klinik asoratlar kuzatilmadi.

Tadqiqotlarimiz davomida buzoqlarda kindik dabbasi asosan 1 oylikdan 3 oylikgacha bo'lgan buzoqlarda ko'piroq guzatildi. Bu yoshdagi buzoqlarda katta yoshdagi buzoqlarga nisbatdan operatsiyadan keyingi choklarning bitishi va infeksiyaning rivojlanishi bir qancha kam guzatiladi.

1-rasm.

2-rasm.

3-rasm.

4-rasm.

Xulosalar: 1. Dabbalar buzoqlar orasida keng tarqalgan bo'lib, eng keng tarqalgani kindik dabbasi hisoblanadi.

2. Buzoqlarda eng ko'p uchraydigan kasalliklardan biri kindik dabbasi hisoblanadi. 3. Kindik dabbasi bilan maxalliy buzoqlarga nisbatan nasildor buzoqlar ko'piroq kasallanadi va bu buzoqlarnin o'sishi va rivojlanishiga qisman tasir ko'rsatadi.

4. Buzoqlarda ushiraydigan kindik dabbasini davolashda xirurgik usuldan foydalanib davolash maxsadga muvofiq hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi "«O'zbekiston — 2030» strategiyasi to'g'risida"gi PF-158-son Farmoni.
2. Chuang ST, Chen LP and Chan PWJ (2000). Umbilical hernia and infection in calves. Taiwan Journal of Veterinary Medicine and Animal Husbandry 70: 85-92.
3. Kumar RVS (2001). Repair of umbilical hernia involving rumen in a cross bred calf. Indian Journal of Veterinary Surgery, 22: 134.

4. Masakazu S (2005). Umbilical hernia in Japanese black calves: A new treatment technique and its hereditary background. J Live Med, 507: 543-547.
5. Narziyev B.D. Operativ xirurgiya va topografik anatomiya. DARSLIK Toshkent-2023 “Fan ziyosi” nashriyoti.
6. Rahman MM, Biswas D and Hossian MA (2001). Occurrence of umbilical hernia and comparative efficacy of different suture materials and techniques for its correction in calves; Pakistan Journal of Biological Science, 4: 1026-1028.
7. Юнусов, Х., Комилжонов, С., & Федотов, Д. (2024). МОРФОЛОГИЯ ЯИЧНИКОВ У КРУПНОГО РОГАТОГО СКОТА В НЕКОТОРЫЕ ВОЗРАСТНЫЕ ПЕРИОДЫ. Вестник Ошского государственного университета. Сельское хозяйство: агрономия, ветеринария и зоотехния, (1), 74-80.
8. Юнусов, Х. Б., Федотов, Д. Н., Васютенок, В. И., Сафаров, А. А., & Комилжонов, С. К. (2022). Основы перепеловодства и повышения яйценоскости птицы.
9. Федотов, Д. Н., Комилжонов, С. К., & Кучинский, М. П. (2019). Структурно-функциональная характеристика яичников у крупного рогатого скота при применении витаминно-минерального препарата «Антимиопатик».
10. Юнусов, Х. Б., & Комилжонов, С. К. (2025). Влияние витаминно-минерального препарата на обмен некоторых минеральных веществ в крови у крупного рогатого скота.
11. Комилжонов, С. К. (2025). Морфологические изменения фолликулярного аппарата яичника крупного рогатого скота при применении витаминно-минерального препарата.
12. Юнусов, Х. Б., & Комилжонов, С. К. (2024). Особенности морфологических изменений яичников при их гипофункции у коров.

QORAQALPOG’ISTONDA OTLARGA GASTROFILYOZ IMAGOSINING PATOLOGIK TA’SIRINI BAHOLASH

Erimov S.F.

*Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti
Nukus filiali*

Kirish Otlar insoniyat taraqqiyotida muhim o’rin tutgan hayvonlardan biridir. Ular transport, qishloq xo’jaligi, sport, harbiy va sayyohlik sohalarida keng foydalaniladi. Shuningdek, otlar naslchilik, go’sht va sut ishlab chiqarish yo’nalishlarida ham iqtisodiy va genetik resurs sifatida katta ahamiyatga ega.

So’nggi yillarda Qoraqalpog’iston Respublikasida chorvachilikka, ayniqsa yilqichilik sohasiga alohida e’tibor qaratilmoqda. Mazkur yo’nalish aholi turmush darajasini yaxshilash, oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlash hamda milliy qadriyat va an’analarni asrab-avaylashda muhim ahamiyat kasb etadi. Respublikamizda yilqichilik tarmog’ini yanada rivojlantirish, ot sportini ommalashtirish va ushbu sohani zamonaviy talablarga mos yo’nalishga aylantirish maqsadida qator muhim normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilingan.

Hususan, O’zbekiston Respublikasi Prezidentining “O’zbekiston Respublikasida yilqichilik va ot sportini rivojlantirishga doir qo’shimcha chora-tadbirlar to’g’risida” 2017-yil 15-iyundagi PQ–3057-sonli qarori, “O’zbekiston Respublikasida yilqichilik va ot sportini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to’g’risida” 2019-yil 18-fevraldagi PQ–4194-sonli qarori hamda “Yilqichilik va ot sportini yanada rivojlantirish hamda zamonaviy beshkurash va polo sport turini